

УДК 633.63:636.879.3

© 2019

СТАБІЛІЗАЦІЯ КИСЛОТНО-ЛУЖНОГО БАЛАНСУ СЛАБОКИСЛИХ ҐРУНТІВ ЗА БІОЛОГІЗАЦІЇ ВИРОЩУВАННЯ БУРЯКІВ ЦУКРОВИХ В УМОВАХ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

А.С. Заришняк¹, А.О. Сипко², О.П. Стрілець³, Н.С. Зацерковна⁴,
О.А. Зінченко⁵, Г.А. Сінчук⁶, Г.С. Гончарук⁷,
Л.Г. Грицишина⁸, М.В. Костащук⁹, Г.М. Мазур¹⁰

¹доктор сільськогосподарських наук, професор, академік НААН
^{2-5, 7, 9}кандидати сільськогосподарських наук

¹⁻⁶Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН
вул. Клінічна, 25, м. Київ, 03141, Україна

^{7, 8}Ялтушківська дослідно-селекційна станція
Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН
п/в Ялтушків Барського р-ну Вінницької обл., 23021, Україна

^{9, 10}Уладово-Люлинецька дослідно-селекційна станція
Інституту біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН
п/в Уладівське Калинівського р-ну Вінницької обл., 22412, Україна
e-mail: ¹⁻⁶sugarbeet@ukr.net, ^{7, 8}vmv dss@ukr.net, ^{9, 10}uldss1888@ukr.net

Надійшла 12.02.2019

Мета. Встановити оптимальні дози та способи застосування дефекату, які забезпечують стабілізацію кислотно-лужного балансу сірого лісового слабокислого ґрунту та чорнозему вилугуваного слабокислого за біологізацією вирощування буряків цукрових в умовах Правобережного і Центрального Лісостепу України. **Методи.** Здійснено фізико-хімічні та агрохімічні аналізи ґрунту і рослин, фенологічні спостереження за ростом і розвитком рослин. **Результати.** Найбільш дієвою на ґрунтово-вбирний комплекс сірого лісового слабокислого ґрунту визначено 1,5 норми CaCO_3 за H_r (9 т/га у ф. в.), яку застосовували по фоні органо-мінеральних добрив за технологією пошарового внесення. При цьому досягнуто максимальної нейтралізації кислотності ґрунту: показник $\text{pH}_{\text{сол}}$ ґрунтового розчину підвищився до 7,2, гідролітична кислотність ґрунту знизилася до 0,42 смоль/кг ґрунту з підвищенням суми ввібраних основ до 25,7 смоль/кг ґрунту і ступеня насичення основами до 95,3%. За внесення меліоранту під оранку на чорноземі типовому вилугуваному слабокислому в 1,5 норми за H_r (7,5 т/га у ф. в.) відзначено підвищення показника $\text{pH}_{\text{сол}}$ до 6,9, що відповідає нейтральному ступеню кислотності ґрунту. За зазначеної норми меліоранту гідролітична кислотність ґрунту знизилася до 1,50 смоль/кг ґрунту з підвищенням суми ввібраних основ до 28,5 смоль/кг ґрунту. Уміст рухомих сполук кальцію (CaO) підвищився до 175,0 смоль/кг ґрунту зі збільшенням рухомих сполук магнію (MgO) до 24,0 смоль/кг ґрунту. **Висновки.** Застосування дефекату на слабокислому сірому лісовому ґрунті і чорноземі типовому вилугуваному слабокислому за біологізацією вирощування буряків цукрових сприяє стабілізації кислотно-лужного балансу ґрунтів.

Ключові слова: біологізація, ґрунт, гідролітична кислотність, меліорант, ґрунтово-вбирний комплекс, кислотно-лужний баланс.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201903-03>

Оптимізація системи управління продуктивними та екологічними функціями кислих ґрунтів за різних технологій хімічної меліорації через ефективне застосування меліорантів за біологізації систем удобрення є важливим заходом у стабілізації кислотно-лужного балансу та продуктивності кислих ґрунтів. Вирішення цих питань у сучасному землеробстві особливо актуальне для регіонів поширення кислих ґрунтів.

Тривале застосування мінеральних добрив у зерно-бурякових сівозмінних підкислює ґрунтовий розчин зі зменшенням суми ввібраних основ у ґрунтово-вбирному комплексі. Зі збільшенням у сівозміні частки просапних культур підкислення ґрунтового розчину зростає.

Попередніми дослідженнями вітчизняних і зарубіжних учених встановлено істотний вплив хімічної меліорації кислих ґрунтів і побічної продукції рослинництва на відновлення родючості і продуктивності агрохімічно деградованих ґрунтів [1–6].

Для оптимізації фізико-хімічних показників чорноземних ґрунтів у зерно-бурякових сівозмінних потрібно проводити хімічну меліорацію із застосуванням дефекату, зрахованого за гідролітичною кислотністю, і вносити його на фоні органо-мінеральної системи удобрення [7].

Стабілізацію кислотно-лужного балансу в чорноземних ґрунтах визначено за органо-мінерального удобрення в сівозміні при зменшенні частки просапних культур і доз унесення мінеральних добрив [8].

Біологізація сучасного землеробства має бути спрямована на збалансований біологічний кругообіг біогенних елементів, який передбачає залучення всіх біологічних ресурсів, зокрема соломи, післяжнивних залишків, сівбу післяжнивних культур [9, 10].

Останнім часом як органічні добрива в буряківництві широко застосовують солону пшениці озимої, приорюючи її залишки (4–6 т/га) після збирання комбайном. При цьому в ґрунт повертається 18–27 кг азоту, 3,0–4,5 — фосфору, 26–39 кг — калію та відповідна кількість мікроелементів [11].

Установлено помітне підвищення кислотності ґрунту (на 0,1 од.) із застосуванням на добриво соломи злакових культур та зеленої маси післяжнивних сидератів. Це пов'язано з утворенням під час їх розкладання органічних кислот і дуже малою кількістю нейтралізувальних катіонів — амонію і кальцію, що потребує внесення хімічних меліорантів [12].

За біологізації землеробства значно поліпшуються агрофізичні, фізико-хімічні та водні властивості ґрунту. П'ятнадцятирічне застосування в зерно-просапній сівозміні побічної продукції польових культур (5 т/га) та беззмінне вирощування багаторічних трав підвищувало водостійкість агрегатів, фільтрацію і засвоєння вологи ґрунтом [13].

Із заорюванням на добриво соломи пшениці озимої, за даними досліджень останніх років, урожайність коренеплодів підвищується на 1,3–2,1 т/га, цукристість — 0,1–0,3%, збір цукру — на 0,14–0,22 т/га. За поєднаного використання соломи та мінеральних добрив урожайність коренеплодів підвищується на 9,2–12,6 т/га, збір цукру — на 1,8–2,4 т/га [14].

Система хімічної меліорації кислих ґрунтів з елементами біологізації землеробства сприятиме стабілізації кислотно-лужного балансу слабокислих ґрунтів зі зменшенням біогенного навантаження в агроекосистемах.

Мета досліджень — встановити оптимальні дози та способи застосування дефекату, які забезпечують стабілізацію кислотно-лужного балансу сірого лісового слабокислого ґрунту та чорнозему вилугуваного слабокислого за біологізації вирощування буряків цукрових в умовах Правобережного і Центрального Лісостепу України.

Матеріали та методика досліджень. Дослідження проводили в зерно-просапній сівозміні упродовж 2016–2018 рр. на Ялтушківській та Уладово-Люлинецькій дослідно-селекційних станціях Правобережного і Центрального Лісостепу України.

ґрунт Ялтушківської ДСС — сірий лісовий слабокислий з такими агрохімічними

показниками шару 0–30 см: уміст гумусу за Тюрнімом — 1,5%, лужногідролізованого азоту за Корнфільдом — 75,0–77,6 мг/кг ґрунту, рухомого фосфору (P_2O_5) та калію (K_2O) за Кірсановим — відповідно 127–131 і 115–123 мг/кг ґрунту, $pH_{\text{сол}}$ — 5,5, гідролітична кислотність за Каппеном — 2,5–2,9 смоль/кг ґрунту, ступінь насичення основами — 80–83%.

Площа посівної ділянки — 100 м², облікової — 50 м², повторність — 4-разова. Дефекат 3-річного зберігання вносили пошарово по фоні органо-мінеральних добрив за показником гідролітичної кислотності ґрунту згідно зі схемою досліджу. Дефекат містив $CaCO_3$ — до 75%, органічних речовин — 12, азоту — 0,3–0,5, фосфору (P_2O_5) — 0,2–0,4, калію (K_2O) — 0,2–0,3%.

Ґрунт Уладово-Люлинецької ДСС — чорнозем типовий вилугуваний слабокислий з такими агрохімічними показниками шару 0–30 см: уміст гумусу за Тюрнімом — 4,1%, загального азоту — 0,28%, рухомого фосфору (P_2O_5) та калію (K_2O) за Чиріковим — відповідно 156–160 і 78–82 мг/кг ґрунту, $pH_{\text{сол}}$ — 5,3, гідролітична кислотність за Каппеном — 3,9 смоль/кг ґрунту.

Площа посівної ділянки — 100 м², облікової — 50 м², повторність — 4-разова. Дефекат містив $CaCO_3 + MgCO_3$ — 84,5%, органічних речовин — 13–15, азоту — 0,6–0,8, фосфору (P_2O_5) — 0,7–0,9, калію (K_2O) — 0,7–1,0%. Меліорант уносили восени під дискування стерні з подальшим заорюванням по фоні органо-мінеральних добрив у дозах, розрахованих за показником гідролітичної кислотності ґрунту згідно зі схемою досліджу.

Агротехніка вирощування цукрових буряків загальноприйнята для зони Лісостепу, гібрид — Ялтушківський ЧС 72.

Для фізико-хімічного та агрохімічного аналізів проведено відбір зразків ґрунту і рослин та здійснено фенологічні спостереження за ростом і розвитком рослин згідно з методикою досліджень [15].

Результати досліджень. Серед важливих сучасних питань і завдань землеробства є вирішення та проведення меліоративних заходів щодо підвищення стабільності ґрунтового-вбирного комплексу підкислених ґрунтів. Одним із чинників

збереження та відтворення родючості кислих ґрунтів є поліпшення їх фізико-хімічних властивостей при застосуванні хімічних і природних меліорантів.

Результати польових досліджень, проведених упродовж 2016–2018 рр. в умовах Правобережного і Центрального Лісостепу на сірому лісовому слабокислому ґрунті та чорноземі типовому слабокислому показали, що застосування дефекату в зерно-просяпній сівозміні за технологіями пошарового внесення та восени під дискування стерні з подальшим приорюванням стимулювало стабілізацію ґрунтового-вбирного комплексу підкислених ґрунтів.

Дослідження, проведені на Ялтушківській ДСС на сірих лісових слабозмитих грубопилувато-середньосуглинкових слабокислих ґрунтах, підтверджують, що застосування меліоранту у формі дефекату на фоні органо-мінеральних добрив значно поліпшує фізико-хімічні властивості досліджуваного ґрунту.

Згідно з результатами досліджень, $CaCO_3$, що містить у собі дефекат, істотно впливає на поглинальний комплекс ґрунту.

За визначення змін фізико-хімічних властивостей сірого лісового ґрунту встановлено, що внесення меліоранту істотно впливало на показник $pH_{\text{сол}}$ і гідролітичної кислотності орного і підорного шарів ґрунту за технології пошарового внесення — $\frac{1}{2}$ під лушення стерні восени + $\frac{1}{2}$ у передпосівну культивуацію навесні по фоні (солома 5 т/га під лушення стерні + $N_{120}P_{120}K_{120}$ — під оранку) (табл. 1, рис. 1).

Так, показник $pH_{\text{сол}}$ у контрольному варіанті становив 5,7, що відповідає близькому до нейтрального ґрунтового середовища, у фоновому варіанті (побічна продукція (солома 5 т/га під лушення стерні + $N_{120}P_{120}K_{120}$ — під оранку) — 5,6. Застосування меліоранту по фоні в 0,5; 1,0 нормах $CaCO_3$ за Нг (3; 6 т/га у ф.в.) сприяло збільшенню показника $pH_{\text{сол}}$ до 6,2; 6,8 — до нейтрального та близького до нейтрального ступенів кислотності. Унесення дефекату в 1,5 норми $CaCO_3$ за Нг (9 т/га у ф.в.) підвищило показник $pH_{\text{сол}}$ до 7,2 — нейтрального та слаболужного ступенів кислотності.

Меліорант істотно діяв на величину показника гідролітичної кислотності

1. Вплив унесення дефекату на стабілізацію кислотно-лужного балансу сірого лісового слабокислого ґрунту за біологізації вирощування буряків цукрових (середнє за 2016–2018 рр., Ялтушківська дослідно-селекційна станція)

Варіант дослідю	рН сольового розчину		Гідролітична кислотність		Сума ввібраних основ		Ступінь насичення основами, %	
			смоль/кг ґрунту					
	0–10	10–20	0–10	10–20	0–10	10–20	0–10	10–20
Без добрив (контроль)	5,70	5,60	2,20	2,45	21,0	20,4	85,0	84,1
Побічна продукція(солома 5т/га під лушення стерні + N ₁₂₀ P ₁₂₀ K ₁₂₀ під оранку) — фон	5,62	5,58	2,60	1,80	22,5	22,0	86,4	86,0
Фон + 0,5 н СаСО ₃ за Нг (3 т/га в ф.в.) — ½ під лушення стерні восени + ½ у передпосівну культивуацію навесні	6,20	6,10	1,15	1,10	24,4	24,0	90,2	90,1
Фон + 1,0 н СаСО ₃ за Нг (6 т/га у ф.в.) — ½ під лушення стерні восени + ½ у передпосівну культивуацію навесні	6,80	6,70	0,85	0,80	25,2	25,0	93,4	93,0
Фон + 1,5 н СаСО ₃ за Нг (9 т/га у ф.в.) — ½ під лушення стерні восени + ½ у передпосівну культивуацію навесні	7,25	7,20	0,45	0,40	26,4	24,6	95,2	95,4
НІР _{0,05}	0,24	0,28	0,06	0,04	1,1	0,9	—	—
Р, %	2,1	1,9	2,5	2,4	2,7	2,2	—	—

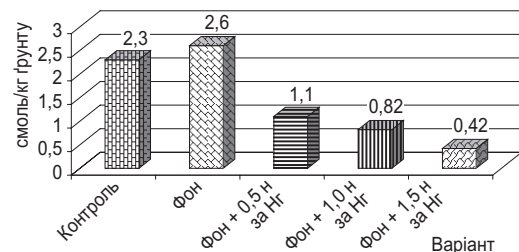
сірого лісового ґрунту. На контролі без його внесення гідролітична кислотність ґрунту становила 2,30 смоль/кг ґрунту, у фоновому варіанті (солома 5 т/га під лушення стерні + N₁₂₀P₁₂₀K₁₂₀ під оранку) — 2,60 смоль/кг ґрунту.

Унесення по фоні 0,5 та 1,0 норми СаСО₃ за Нг (3–6 т/га у ф.в.) зменшило показник гідролітичної кислотності ґрунту до 1,12; 0,82 смоль/кг ґрунту.

Максимальної нейтралізації кислотності ґрунту досягнуто за внесення дефекату в 1,5 норми за показником гідролітичної кислотності ґрунту (9 т/га у ф. в.) на фоні органо-мінеральних добрив. У цьому варіанті дослідю гідролітична кислотність сірого лісового слабокислого ґрунту значно зменшилася і становила 0,42 смоль/кг ґрунту.

Проведення меліоративних заходів сприяло стабілізації ґрунтово-вбирного комплексу. Заміщення іонів водню на кальцій у поглинальному комплексі сірого лісового слабокислого ґрунту під дією дефекату значною мірою сприяло зростанню суми ввібраних основ та ступеня насичення основами порційно кількості внесеного меліоранту.

Так, у контрольному варіанті дослідю сума ввібраних основ становила 20,7 смоль/кг ґрунту, а ступінь насичення основами — 84,5%, на фоновому — відповідно 22,3 смоль/кг ґрунту і 86,2%. Унесення меліоранту по фоні органо-мінеральних добрив в 0,5 і 1,0 нормах СаСО₃ за показником гідролітичної кислотності ґрунту сприяло підвищенню суми ввібраних основ до 24,2 і 25,1 смоль/кг ґрунту з підвищенням ступеня насичення основами

Рис. 1. Гідролітична кислотність сірого лісового слабокислого ґрунту при технології пошарового внесення дефекату за біологізації вирощування буряків цукрових (шар 0–30 см, середнє за 2016–2018 рр., Ялтушківська дослідно-селекційна станція), смоль/кг ґрунту

2. Вплив норм і способу внесення дефекату на стабілізацію кислотно-лужного балансу чорнозему типового вилугуваного слабокислого (середнє за 2016–2018 рр., Уладівська дослідно-селекційна станція)

Варіант досліджу	Шар ґрунту	рН сол	Нг, смоль/кг ґрунту	S смоль/кг ґрунту	CaO	MgO
					смоль/кг ґрунту	
Без добрив (контроль)	0–30	5,55	3,70	23,5	160,5	16,5
Побічна продукція (солома 5 т/га + N ₉₀ P ₆₀ K ₉₀ під оранку) — фон	30–50	5,56	0,85	42,5	165,2	13,2
Фон+0,5 н CaCO ₃ за Нг (2,5 т/га у ф.в.)	0–30	6,00	3,10	26,0	162,5	17,0
Фон+1,0 н CaCO ₃ за Нг (5 т/га у ф.в.)	30–50	5,95	1,10	30,55	170,1	15,3
Фон+1,5 н CaCO ₃ за Нг (7,5 т/га у ф.в.)	0–30	6,26	2,95	27,0	163,4	17,5
НІР _{0,05} P, %	30–50	6,36	0,60	42,5	164,2	16,0
	0–30	6,39	2,70	26,8	167,3	21,2
	30–50	7,01	1,12	39,6	170,2	22,0
	0–30	6,88	1,50	28,5	175,0	24,0
	30–50	6,89	0,70	44,2	180,3	18,2
		0,31	0,07	1,41	7,8	0,8
		1,9	1,8	2,3	3,4	2,6

до 90,1 і 93,2%. Із застосуванням меліоранту в 1,5 норми CaCO₃ за Нг (9 т/га у ф. в.) ці показники підвищилися до 25,7 смоль/кг ґрунту та 95,3%.

Отже, результати досліджень на сірих лісових слабокислих ґрунтах підтверджують, що дія меліоранту у формі дефекату на фоні органо-мінерального удобрення за біологізації вирощування буряків цукрових сприяє стабілізації кислотно-лужного балансу досліджуваного ґрунту.

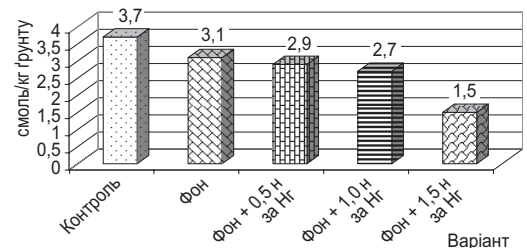
Дослідження, проведені на Уладово-Люлинецькій ДСС на чорноземі типовому вилугуваному слабокислому, свідчать про ефективність застосування сухого, очищеного від домішок дефекату, отриманого за новою технологією. Меліорант, унесений восени під дискування стерні з подальшою оранкою по фоні органо-мінеральних добрив (солома 5 т/га + N₉₀P₆₀K₉₀), значно поліпшує фізико-хімічні властивості ґрунту.

Застосування дефекату в зерно-просапній сівозміні на слабокислому чорноземі типовому вилугуваному в нормах, розрахованих за показником гідролітичної кислотності, свідчить про стабілізацію кислотно-лужного балансу досліджуваного ґрунту (табл. 2, рис. 2).

Так, показник рН_{сол} у контрольному варіанті становив 5,5, що відповідає слабокислому ґрунтовому середовищу, у фоновому — 6.

Унесення меліоранту під оранку в 0,5 і 1,0 нормах (2,5; 5 т/га у ф.в.) сприяло збільшенню показника рН_{сол} до 6,2 і 6,4, тобто до нейтрального та близького до нейтрального ступенів кислотності. Застосування дефекату в 1,5 норми підвищило показник рН_{сол} до 6,9, що відповідає нейтральному ступеню кислотності.

Під дією дефекату, внесеного під оранку по фоні органо-мінеральних добрив,

Рис. 2. Гідролітична кислотність чорнозему типового вилугуваного слабокислого за внесення дефекату під оранку за біологізації вирощування буряків цукрових (шар 0–30 см, середнє за 2016–2018 рр., Уладівська дослідно-селекційна станція), смоль/кг ґрунту

спостерігається значне зниження гідролітичної кислотності чорнозему типового вилугуваного слабокислого порівняно з контрольним варіантом.

У контрольному варіанті цей показник становив 3,70 смоль/кг ґрунту, у фоновому — 3,10 смоль/кг ґрунту.

Із застосуванням меліоранту в 0,5 н CaCO_3 за Нг (2,5 т/га у ф.в.) під оранку гідролітична кислотність ґрунту знизилася до рівня 2,95 смоль/кг ґрунту, за застосування 1,0 н CaCO_3 за Нг (5 т/га у ф.в.) становила 2,70 смоль/кг ґрунту.

За внесення 1,5 н CaCO_3 за Нг (7,5 т/га у ф.в.) гідролітична кислотність ґрунту знизилася до 1,50 смоль/кг ґрунту.

Із застосуванням меліоранту, крім зниження гідролітичної кислотності ґрунту, підвищилася сума увібраних основ і ступінь насичення основами.

Так, у контрольному варіанті дослідів сума увібраних основ становила 23,5 смоль/кг ґрунту.

Унесення меліоранту по фоні органо-мінеральних добрив у 0,5 і 1,0 нормах CaCO_3 (2,5 і 5,0 т/га у ф. в.) за показником гідролітичної кислотності ґрунту сприяло підвищенню суми увібраних основ до 27,0 і 26,8 смоль/кг ґрунту. Застосування меліоранту 1,5 норми CaCO_3 за Нг (7,5 т/га у ф. в.) підвищило цей показник до 28,5 смоль/кг ґрунту.

Отримані результати досліджень свідчать про позитивну дію меліоранту на вміст рухомих форм кальцію та магнію. Так, у контрольному варіанті дослідів вмісту цих сполук становили 160,5 і 16,5 смоль/кг ґрунту. За внесення дефекату 1,5 норми CaCO_3 за Нг (7,5 т/га у ф. в.) вміст рухомих сполук кальцію досягав 175 смоль/кг ґрунту, рухомих сполук магнію — 24 смоль/кг ґрунту.

Отже, застосування меліоранту за біологізації вирощування буряків цукрових сприяє стабілізації ґрунтового-вбирного комплексу з поліпшенням фізико-хімічних властивостей досліджуваних ґрунтів.

Висновки

За внесення дефекату на сірих лісових слабокислих ґрунтах за технологією поширеного внесення меліоранту в 0,5 і 1,0 нормах CaCO_3 за Нг (3 і 6 т/га у ф. в.) по фоні органо-мінеральних добрив (солома 5 т/га під лушення стерні) + $\text{N}_{120}\text{P}_{120}\text{K}_{120}$ під оранку) відзначено істотне підвищення показників $\text{pH}_{\text{сол}}$ ґрунтового розчину до 6,2 і 6,8 зі зниженням гідролітичної кислотності до 1,12 і 0,82 смоль/кг ґрунту та підвищенням суми увібраних основ до 24,2 і 25,1 смоль/кг ґрунту та ступеня насичення основами до 90,1 і 93,2% за показників у контрольному варіанті 5,7; 2,3 і 20,7 смоль/кг ґрунту і 84,5% відповідно.

Найбільш дієвою на ґрунтового-вбирний комплекс сірого лісового слабокислого ґрунту визначено 1,5 норми CaCO_3 за Нг (9 т/га у ф. в.). При цьому досягнуто максимальної нейтралізації кислотності ґрунту: показник $\text{pH}_{\text{сол}}$ ґрунтового розчину підвищився до 7,2, гідролітична кислотність ґрунту знизилася до 0,42 смоль/кг ґрунту з підвищенням суми увібраних основ до 25,7 смоль/кг ґрунту і ступеня насичення основами до 95,3%.

Застосування дефекату в зерно-просапній сівозміні на чорноземі типовому вилугуваному слабокислому сприяло поліпшенню фізико-хімічних властивостей досліджуваного ґрунту. Унесення меліоранту в 0,5 і 1,0 нормах CaCO_3 за Нг (3; 6 т/га у ф. в.) по фоні органо-мінеральних добрив (солома 5 т/га у ф. в. + $\text{N}_{90}\text{P}_{60}\text{K}_{90}$ під оранку) значно підвищило показники $\text{pH}_{\text{сол}}$ ґрунтового розчину до 6,2 і 6,4 зі зниженням гідролітичної кислотності до 2,95 і 2,70 смоль/кг ґрунту за показників у контрольному варіанті 5,5 та 3,70 смоль/кг ґрунту відповідно.

За внесення меліоранту на чорноземі типовому вилугуваному слабокислому в 1,5 норми за Нг (7,5 т/га у ф. в.) відзначено підвищення показника $\text{pH}_{\text{сол}}$ до 6,9, що відповідає нейтральному ступеню кислотності ґрунту. За цієї норми меліоранту гідролітична кислотність ґрунту знизилася до 1,50 смоль/кг ґрунту з підвищенням суми увібраних основ до 28,5 смоль/кг ґрунту. Уміст рухомих сполук кальцію (СаО) підвищився до 175,0 смоль/кг ґрунту зі збільшенням рухомих сполук магнію (MgO) до 24,0 смоль/кг ґрунту.

Заришняк А.С.¹, Сыпко А.А.², Стрилец О.П.³,
Зацерковная Н.С.⁴, Зинченко А.А.⁵, Синчук Г.А.⁶,
Гончарук Г.С.⁷, Грицишина Л.Г.⁸, Косташук Н.В.⁹,
Мазур Г.Н.¹⁰

¹⁻⁶Институт биоэнергетических культур
и сахарной свеклы НААН, ул. Клиническая, 25,
г. Киев, 03141, Украина, ^{7,8}Ялтушковская опытно-
селекционная станция Института биоэнергетических
культур и сахарной свеклы НААН, п/о Ялтушков Барского р-на Винницкой обл.,
23021, Украина, ^{9,10}Уладово-Люлинецкая опытно-
селекционная станция Института биоэнергетических
культур и сахарной свеклы НААН, п/о Уладовское
Калиновского р-на Винницкой обл., 22412, Украина;
e-mail: ¹⁻⁶sugarbeet@ukr.net, ^{7,8}vmtv_dss@ukr.net,
^{9,10}uldss1888@ukr.net

Стабілізація кислотного-щелочного балансу слабокислих ґрунтів при біологізації вирощування свеклы сахарной в условиях Лесостепи Украины

Цель. Установить оптимальные дозы и способы использования донных осадков, которые обеспечивают стабилизацию кислотного-щелочного баланса серой лесной слабокислой почвы и чернозема выщелоченного слабокислого при биологизации выращивания свеклы сахарной в условиях Правобережной и Центральной Лесостепи Украины. **Методы.** Проведены физико-химические и агрохимические анализы почвы и растений. **Результаты.** Наиболее действенной на почвенно-поглощающий комплекс серой лесной слабокислой почвы является 1,5 нормы CaCO₃ по гидролитической кислотности (Нг (9,0 т/га в ф. в.) по фону органо-минеральных удобрений при технологии послойного внесения. При этом достигнута максимальная нейтрализация кислотности почвы: показатель рН_{сол} почвенного раствора увеличился до 7,2, гидролитическая кислотность почвы снизилась до 0,42 смоль/кг почвы с повышением суммы поглощенных оснований до 25,7 смоль/кг почвы и степени насыщения основаниями до 95,3%. При внесении мелиоранта под вспашку на черноземе типичном выщелоченном слабокислом в 1,5 нормы по Нг (7,5 т/га в ф. в.) определено повышение рН_{сол} до 6,9, что соответствует нейтральной степени кислотности почвы. При этой норме мелиоранта гидролитическая кислотность почвы снизилась до 1,50 смоль/кг почвы с повышением суммы поглощенных оснований до 28,5 смоль/кг почвы. Содержание подвижных соединений кальция (СаО) увеличилось до 175 смоль/кг почвы с увеличением соединений магния (MgO) до 24 смоль/кг почвы. **Выводы.** Использование донных осадков на слабокислой серой лесной почве и черноземе типичном выщелоченном слабокислом при биологизации выращивания сахарной свеклы способствует стабилизации

кислотно-щелочного баланса почв.

Ключевые слова: биологизация, почва, гидролитическая кислотность, мелиорант, почвенно-поглощающий комплекс, кислотного-щелочной баланс.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201903-03>

Zaryshniak A.¹, Sytko A.², Strilets O.³,
Zatcerkovna N.⁴, Zinchenko O.⁵, Sinchuk H.⁶,
Goncharuk H.⁷, Grytsyshyna L.⁸, Kostashchuk M.⁹,
Mazur H.¹⁰

¹⁻⁶Institute of bioenergy crops and sugar beet of
NAAS, Klinichna Str., 25, Kyiv, 03141, Ukraine,
^{7,8}Yaltushky research-selection station of Institute
of bioenergy crops and sugar beet of NAAS, v.
Yaltushkiv, Bar District, Vinnytsia oblast, 23021,
Ukraine, ^{9,10}Uladovo-Liulinetska research-selection
station of Institute of bioenergy crops and
sugar beet of NAAS, Uladivske, Kalynivka Region,
Vinnytsia oblast, 22412, Ukraine; e-mail: ¹⁻⁶sugar-
beet@ukr.net, ^{7,8}vmtv_dss@ukr.net, ^{9,10}uldss1888@
ukr.net

Stabilization of acid-alkaline balance of weakly acidic soils under biologization of sugar beet cultivation in conditions of Forest-Steppe of Ukraine

The purpose. To determine optimum doses and ways of use of dewatered sludge which provide stabilization of acid-alkaline balance of grey forest sub-acidic soil and leached sub-acidic chernozem at biologization of cultivation of sugar beet in conditions of Right-bank and Central Forest-Steppe of Ukraine. **Methods.** Physical-and-chemical, agrochemical analysis of soil and plants. **Results.** The most efficient for soil-absorbing complex of grey forest sub-acidic soil were 1,5 dose of CaCO₃ on hydrolytic acidity (CaCO₃ (9,0 t/hectare in physical weight) with the background of level-by-level entering of organic-mineral fertilizers. Thus it was achieved the maximal neutralization of acidity of soil: parameter рН_{sol} of soil solution has increased up to 7,2, hydrolytic acidity of soil lowered to 0,42 mg-eq/kg of soil with simultaneous increase of the sum of absorbed bases up to 25,7 mg-eq/kg of soil and degree of saturation with bases to 95,3%. At entering ameliorant under plowing on leached typical sub-acidic chernozem in 1,5 dose of CaCO₃ (7,5 t/hectare in physical weight) they fixed increase of рН_{sol} up to 6,9, that corresponded to neutral degree of acidity of soil. At that dose of ameliorant hydrolytic acidity of soil dropped to 1,50 mg-eq/kg of soil with simultaneous increase of the sum of absorbed bases up to 28,5 mg-eq/kg of soil. Content of mobile links of calcium (CaO) increased up to 175 mg-eq/kg of soil with simultaneous increase of mobile magnesium (MgO) up to 24 mg-eq/kg of soil. **Conclusions.** Use of dewatered sludge on sub-acidic grey forest soil and leached sub-acidic typical chernozem

at biologization of cultivation of sugar beet promotes stabilization of acid-alkaline balance of soils.

Key words: biologization, soil, hydrolytic acidity,

ameliorant, soil-absorbing complex, acid-alkaline balance.

DOI: <https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201903-03>

Бібліографія

1. *Nduwumuremyi A., Mugwe J.N., Ruganzu V. et al. Effects of Travertine in Improving Selected Soil Properties and Yield of Irish Potato (*Solanum tuberosum* L.) in Acidic Soils. J. Agric Sci Technol A. 2013. № 3. P. 175–182.*

2. *Stephen P.C., Caroline H.O., Angel J. et al. Diversity and activity of free-living nitrogen-fixing bacteria and total bacteria in organic and conventionally managed soils. Appl Environ Microbiol. 2011. №5. P. 214–223.*

3. *Beyene S.T. Rangeland degradation in a semi-arid communal sa-vannah of Swaziland: Long-term DIP-tank use effects on woodyplant structure, cover and their indigenous use in three soil types. Land Degrad. Dev. 2015. № 26. P. 311–323.*

4. *Keesstra S.D., Bouma J., Wallinga J. et al. The significance of soils and soilscience towards realization of the United Nations Sustainable Development Goals. SOIL, 2, 111–128. doi:10.5194/soil-2-111-2016, 2016.*

5. *Mwango S.B., Msanya B.M., Mtakwa P.W. et al. Effectiveness of mulching undermiraba in controlling soil erosion, fertility restoration and cropyield in the Usambara Mountains, Tanzania. Land Degrad. Dev. 2016. № 27. P. 1266–1275.*

6. *Farina M.P.W., Channon P. Acid-subsoil amelioration. 1. A comparison of several mechanical procedures. Soil Sci. Soc. Am. J. 1988. № 52. P. 169.*

7. *Farina M.P.W., Channon P. Acid-subsoil amelioration. II. Gypsum effects on growth and subsoil chemical properties. Soil Sci. Soc. Am. J. 1988, № 52. P. 175.*

8. *Sumner M.E., Fey M.V., Farina M.P.W. Amelioration of acid subsoils with phosphogypsum. Proc. 2nd Int. Symp. University of Miami, Florida. Phosphogypsum, 1987. P. 41.*

9. *Кирпичников Н.А., Глазунова Н.М. Применение повышенных доз извести с целью экономии фосфорных удобрений в условиях*

центральных районов нечерноземной зоны РСФСР. Бюллетень Института удобрений и агропочвоведения им. Д.Н. Прянишникова (ВИУА). Москва, 1986. № 78. С. 28.

10. *Кнашис В.Ю. Эффективность известкования почв Литовской ССР. Вопросы генезиса и плодородия почв Литовской ССР, 1985. С. 149–159.*

11. *Заришняк А.С., Цвей Я.П., Іваніна В.В. Оптимізація удобрення та родючості ґрунту в сівозмінах. Київ: Аграрна наука, 2015. 207 с.*

12. *Іваніна В.В. Біологізація удобрення культур у сівозмінах: монографія. Київ: ЦП «Комприт», 2016. 328 с.*

13. *Деревягин В.А., Попов П.В. Органические удобрения в биологизации земледелия. Химизация сельского хозяйства. 1989. № 10. С. 33–35.*

14. *Таскина В.М. Солома, как удобрение на полях черного пара. Сибирский вестник сельскохозяйственной науки. 1988. № 4. С. 23–25.*

15. *Зубенко В.Ф., Иващенко А.А., Саблук В.Т. и др. Проблемы интенсификации и ресурсосбережения. Свекловодство. Киев: НПП ООО «Альфа-стевия ЛТД», 2005. С. 152–177.*

16. *Барштейн Л.А., Шкаредный И.С., Якименко В.М. Питание и продуктивность корнеплодов. Сахарная свекла. 1996. № 9. С. 16–17.*

17. *Драган М.І., Гамалей В.І., Любич В.М. Агрегатний склад сірого лісового ґрунту за різних агротехнологічних заходів. Вісник аграрної науки. 2009. № 2. С. 11–16.*

18. *Сінченко В.М., Пиркін В.І. Управління процесами біоадаптивної технології виробництва цукрових буряків. Цукрові буряки. 2013. № 3(93). С. 6–13.*

19. *Методика исследований по сахарной свекле. Киев: ВНИС, 1985. 292 с.*